

Ú V O D N Í K

MENŠINOVÁ POLITIKA NA SLOVENSKU

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Menšinové práva sú súčasťou nášho právneho poriadku už od prvej ČSR. Úroveň ochrany týchto ľudských práv však na Slovensku zostáva nízka. Paradoxne, záujem domácich a aj medzinárodných organizácií o ich dodržiavanie so vstupom SR do EÚ výrazne poklesol. Projekt Centra pre výskum etnicity a kultúry, ktorého súčasťou je aj kritický štvrťročník *Menšinová politika na Slovensku*, ktorého prvé číslo práve čítate, vyplňa medzeru nezávislého domáceho monitoringu a vyhodnocovania dodržiavania menšinových práv.

V našom projekte sa však zameriavame nielen na to, ako jednotlivé prijímané opatrenia verejnej politiky spĺňajú ústavné a medzinárodné normy menšinových práv, ale súčasne aj na spôsob, akým sú zdôvodňované. Práve ich zdôvodňovanie nám ponúka priestor na vyhodnocovanie celkového vývoja menšinovej politiky. Vychádzame pritom z tézy, že pokrokom pri formulovaní verejnej politiky je, ak sa na požiadavky menšín nazerá z perspektívy spravodlivosti a rešpektu ľudskej dôstojnosti. To znamená, že menšinové požiadavky, ako napríklad národnostné školstvo, financovanie cirkví a náboženských spolkov alebo rozhodovanie o veciach týkajúcich sa vlastných komunít sú hodnotené podľa toho, ako prispievajú k vytváraniu (rovnakých) podmienok pre plnohodnotný život ich príslušníkov. Takýto prístup je čiastočne prítomný v programovom vyhlásení súčasnej vlády z augusta 2010 a najmä v návrhu novely zákona o používaní jazykov menšín pripravenej podpredsedom vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť Rudolfom Chmelom.

Žiaľ, vývoj menšinovej politiky od konca roku 2010 a v prvých troch mesiacoch roku 2011, ktorý mapujeme v tomto vydaní *Menšinovej politiky na Slovensku* naznačuje, že dominant-

KRIMINALIZÁCIA RÓMOV JE NEBEZPEČNÝM NÁVRATOM DO MINULOSTI

CVEK

Zrejme prvou a pomerne zásadnou udalosťou v oblasti menšinovej politiky v roku 2011 bolo predstavenie nového systému ochrany poriadku v oblastiach so zvýšenou kriminalitou. Plán predstavil minister vnútra Daniel Lipšic sprevádzaný zástupcom ozbrojených policajtov v jarovnickej osade. Nový prístup je zameraný (najmä) na marginalizované rómske komunity. Jeho cieľom je výrazne posilniť počet policajtov v teréne predovšetkým v záujme ochrany nerómskej časti obyvateľstva. Vychádza z analýzy takzvanej rómskej kriminality, ktorej súčasťou je aj mapa takéhoto už oficiálne uznaného druhu kriminality v SR. Analýzu pripravil ministrov poradca pre rómsku kriminalitu.

NEPOUČÍME SA Z HISTÓRIE?

Študentov rómskej histórie takýto prístup neprekvapí. Neoddeliteľnou súčasťou každého plánu ako Rómov „scivilizovať“ boli opatrenia, ktoré vychádzali z hlboko zakoreneného predsudku o kauzálnom spojení etnicity a kriminality. Napríklad počas prvej ČSR bol prioritou pri riešení „rómskeho problému“, napriek zúfalej sociálnej situácii rómskej populácie, práve boj proti rómskej kriminalite. Vtedajšie ministerstvo vnútra vo svojom nariadení z 23.febrára 1924 uložilo polícii vytvoriť „presný register“ všetkých Rómov v ČSR.

Zostavovanie registra za pomoci sily obsahovalo detailné osobné informácie doplnené v roku 1925 odtlačkami prstov. Úlohou registra bolo napomáhať pri perzekúciách, ktoré mali v extrémnej podobe formu účelových trestných procesov (Emília Horváthová, *Cigáni na Slovensku*, Bratislava: Vydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied, 1964, s. 157). Najtragickjšia udalosť v rómskej histórii, rómsky holokaust, mal základ vo vedeckej teórii

o tom, že „Cigánov charakterizuje vrodená asociálnosť a zločinnosť, a tento znak ich rasy je nevýkoreniteľný“ (pozri v Arne B. Mann, „Najstrašnejšia kapitola: tragické osudy počas druhej svetovej vojny. Aby na ne väčšinové obyvateľstvo nezabudlo.“ *Mosty*, 26.03.2011, s. 8).

„Je znepokojujúce, že aj moderná slovenská demokracia, ktorá považuje ľudské práva za morálny základ organizácie politickej komunity, bezostyšne prijíma politiku, ktorá je založená na konštrukte rómskej kriminality.“

KRIMINALIZÁCIA RÓMOV JE DISKRIMINAČNÁ

Je znepokojujúce, že aj moderná slovenská demokracia, ktorá považuje ľudské práva za morálny základ organizácie politickej komunity, bezostyšne prijíma politiku, ktorá je založená na konštrukte rómskej kriminality. Slovenská ústava zaručuje, že nikto nemôže byť diskriminovaný z dôvodu príslušnosti k národnostnej menšine. Pojmom rómskej kriminality štát fakticky označuje menšinu ako kriminálnu, a tým diskriminuje jej príslušníkov. Nespravodlivé zaobchádzanie a stereotypizovanie Rómov ako kriminálnikov, založené na osobných charakteristikách, ktoré nesúvisia s individuálnymi schopnosťami a skutkami, porušuje ľudskú dôstojnosť a, ako ukazuje história, je veľmi nebezpečné.

VYTVÁRANIE DÔSTOJNÝCH PODMIENOK PRE ŽIVOT, NIE ZVYŠOVANIE POLICAJTOV V OSADÁCH JE DLHODOBÝM RIEŠENÍM NA TO, ABY Z OSÁD VYMIZLA ÚŽERA, KRÁDEŽE ČI DOMÁCE NÁSILIE

Naopak, politika, ktorá rešpektuje ľudskú dôstojnosť smeruje k tomu, aby jednotlivec alebo skupina bez ohľadu na osobné charakteristiky, akými je napríklad aj etnicita, pociťovali sebaúctu a rešpekt. Štát je povinný prijímať také opatrenia, aby mali všetci reálnu možnosť žiť dôstoj-

ným prístupom je vnímanie menšín ako hrozby. Najvypuklejším príkladom je politika ministerstva vnútra. Rómovia sú kriminalizovaní a cudzinci spájaní s terorizmom. Zákon o štátnom občianstve a prebiehajúca diskusia o jeho možných novelách mýtizuje Maďarov ako potenciálnych nepriateľov štátu, pričom ochranu etnických Slovákov pred údajnou maďarizáciou poskytuje stále vysoko iliberálny zákon o štátnom jazyku. Ako pozoroval známy kanadský filozof Will Kymlicka, takýto prístup nazerania na menšiny ako hrozbu rozhodne neznamená pokrok. Naopak, skúsenosti vo východnej Európe v deväťdesiatych rokoch potvrdzujú, že môže viesť k násilium a konfliktom.

Analýzy viacerých tém, ktoré súvisia s aktuálnou menšinovou politikou na Slovensku, ako je napríklad boj s tzv. rómskou kriminalitou, zákon o občianstve, plnenie koncepcie integrácie cudzincov, návrh zákona o pobyte cudzincov či zákon o štátnom jazyku a jazyku menšín naznačujú, že konštrukt menšín ako hrozby vedie k dvom typom opatrení štátu.

Na jednej strane sú to politiky, ktoré etnickú, národnostnú alebo náboženskú odlišnosť z politickej komunity vylučujú. Príkladom je zbavovanie občianstva tých, ktorí požiadajú o občianstvo iného štátu, faktické uzatváranie hraníc pred migráciou, či lokálne prípady vysťahovania z katastra obce, ktoré ilustrujú snahy starostky Spišského Štiavniku. Alternatívou k fyzickému vylučovaniu z komunity je násilná asimilácia, ktorá podmieňuje prijatie do komunity vzdaním sa odlišnej identity. Na to slúži napríklad zákon o štátnom jazyku, či reštriktívne nastavené podmienky znalosti slovenského jazyka a slovenských reálií potrebné na získanie občianstva naturalizáciou. Oba typy politik smerujú k jednému cieľu – národnej, jazykovej a kultúrnej homogenite. Menšinová politika na Slovensku sa teda zatiaľ uberať buď cestou vylučovania a marginalizácie príslušníkov menšín alebo cestou ich asimilácie, pričom práve tieto dva trendy podmieňujú rozsah menšinových práv. Dá sa predpokladať, že zákon o používaní jazykov menšín bude zrejme prijatý len vo forme, ktorá bude vnímaná tak, že „neohrozuje“ etnickú väčšinu maďarizáciou.

Pre tých predstaviteľov verejnej moci, ktorí sa usilujú o vytváranie dôstojných podmienok pre život najviac marginalizovanej menšiny na Slovensku – Rómov - bude najzásadnejším nepriateľom problém, na ktorý upozorňuje Tomáš Hruštič v príspevku o komunálnych voľbách. Komunálne voľby, ktoré sú jediným spôsobom, ako môžu príslušníci menšín aktívne rozhodovať o veciach týkajúcich sa ich vlastných komunít, boli v minulom roku už notoricky sprevádzané zosmiešňovaním a potieraním schopností autonómneho rozhodovania jednej menšiny, a zároveň sa stali ilustráciou najhlbšieho problému na Slovensku - rasizmu. Možno očakávať, že práve ten spôsobí, že najväčšiu podporu verejnosti si dlhodobo získa opatrenie ministra vnútra, ktoré má za cieľ primárne fyzicky ochrániť „bielu“ časť populácie.

Napriek tomuto pesimistickému hodnoteniu si myslíme, že medzi politikmi a verejnými úradníkmi existujú mnohí, ktorí majú úprimný záujem prispieť k vytváraniu spravodlivej menšinovej politiky. Náš projekt preto okrem monitoringu a hodnotenia menšinovej politiky zahŕňa aj druhý pilier, ktorý je zameraný na zvyšovanie expertízy verejných úradníkov a politikov, ktorí pracujú v tejto oblasti. Na sérii pravidelných pracovných stretnutí s úradníkmi a politikmi budeme diskutovať o tom, aké existujú možnosti alternatívnych inštitucionálnych riešení a prečo nefungujú niektoré z existujúcich prístupov. Našou snahou je vytvoriť pravidelné fórum stretnutí vládneho a mimovládneho, resp. akademickeho sektora, ktoré by v dlhodobom horizonte prispelo k presadzovaniu politiky, ktorá vytvára podmienky pre plnohodnotný a dôstojný život všetkých, vrátane tých, ktorí sa hlásia k menšinám. ■

ne, a preto sa má usilovať o odstránenie chudoby, zlepšenie prístupu k vzdelaniu, zamestnaniu a zdravotnej starostlivosti obyvateľov marginalizovaných rómskych osád. Tí žijú v podmienkach porovnateľných s rozvojovými krajinami a neporovnateľných s tými, v ktorých žijú ich susedia. Takéto opatrenia, ktoré systematicky a komplexne doposiaľ neimplementovala žiadna vláda, sú jediným dlhodobým účinným prostriedkom na to, aby z osád vymizla úžera, násilnosti, či prípady drobných, častokrát existenčne motivovaných, krádeží. Zvyšovanie počtu policajtov v osadách takéto problémy z dlhodobého hľadiska nevyrieši a bude viesť k zvyšovaniu napätia v spoločnosti, k zvyšovaniu nedôvery Rómov k štátnej moci a ku konfliktom.

TICHÉ TOLEROVANIE DISKRIMINAČNEJ POLITIKY...

Je alarmujúce, že verejné orgány, najmä podpredseda vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť, verejný ochranca práv či Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, ktorých úlohou je ochrana a podpora ľudských práv, prinajmenšom rázne verejne odmietli predstavenie takejto politiky ministra vnútra. Je smutné, že tak neurobila ani premiérka, ktorá v téme dlhodobo výskumne pracovala. Je nepochybné, že odmietnutie diskriminačnej a ponižujúcej politiky nie je politicky atraktívne. Rešpektovanie ľudských práv však musí byť zaručené pre všetkých. Teda nielen pre „bežných občanov“, ale aj (a najmä) pre tých, ktorí žijú na periférii spoločnosti a odlišujú sa od predstavy väčšiny o tom, čo je „normálne“. ■

GLOSÝ

ČLOVEK JE TVOR NEPOUČITEĽNÝ

BARBORA MAŤAŠOVÁ

Aj keď možno neprejaví každý súhlasné kývnutie hlavou, demokracia je jedným z doteraz najlepších „vynálezov“, ktorým sa ľudstvo snaží aspoň o akú-takú slobodu a spravodlivosť. Na nezaplatenie je určite aj sloboda prejavu, tá však môže slúžiť aj ako dvojsečná zbraň. Každý prejav totiž môže vyvolať protireakcie, a preto je potrebné slobodu slova využívať s rozumom prislúchajúcim človeku, no nezneužívať.

Počujúc v správach, ako mladý muž verejne a bez hanby vyjadri sympatie k fašistickej ideológii, ako sa to stalo nedávno v Stropkove, by malo v ľuďoch vyvolať nepríjemný pocit hanby za isté časti ľudskej histórie. Ak však za takýmto vyjadrením nasleduje ešte aj vyjadrenie „Cigáni do plynu“, či „Dobrý cigán – mŕtvý cigán“, predstavy opakovania histórie v našej spoločnosti by mali vyvolať zdesenie. Človek s čo i len základným vzdelaním by mal byť do sveta vyzbrojený minimálne jedným poznaním- neopakovať chyby minulosti a schopnosťou poučiť sa. Existuje v našej spoločnosti naozaj toľko nenávisť, závisť, hlúposti a predsudkov, ktoré by mohli spôsobiť opakovanie sa histórie pod zásterkou „vykonávania spravodlivosti“? Ako sociálne bytosti sa nevieme zbaviť všetkých predsudkov, no ako jediné tvory schopné racionálneho myslenia a cítenia by sme mali byť schopní zabrániť našim deťom opakovať to, čo vidia robiť svojich rodičov, či o niečo staršiu históriu. Avšak vezmúc do úvahy to, že dvanásť a trinásťroční chlapci následne postriekali stánok nacistickými symbolmi, môžeme si smutne poblahoželať k nezvládnutiu tejto úlohy.

Ak nie sme schopní správať sa lepšie ako diktuje história, mali by sme byť aspoň schopní neopakovať neprijateľné omyly. A začať by sme mohli vysvetlením našej budúcej generácii, čo takéto „neškodné“ symboly v minulosti spôsobili. I keď s prihladnutím na doterajšie skúsenosti je človek, a to nielen prívržencem ideí Slovenskej pospolitosti, bohužiaľ tvor nepoučiteľný.

AKO (NE)VYRIEŠIŤ ZÁKON O SLOVENSKOM OBČIANSTVE

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Nadväzujúc na udalosti z mája 2010, aj v roku 2011 pokračovala diskusia o dvojitom občianstve. V máji 2010 totiž Maďarsko zjednodušilo prístup k maďarskému občianstvu pre cudzích štátnych príslušníkov, ktorí majú maďarský pôvod a hovoria po maďarsky. Zjednodušenie spočíva v rýchlejšom vybavovaní žiadostí a najmä v tom, že takíto žiadatelia nemusia splniť podmienku trvalého pobytu v Maďarsku. V reakcii na zmeny v Maďarsku bol novelizovaný aj slovenský zákon o občianstve.

„...reakciou SR malo byť ignorovanie maďarského zákona a nie sprísnenie slovenského zákona o občianstve.“

Slovenská novela predstavuje smutný historický medzník. Zamedzuje možnosti dvojitého alebo viacnásobného občianstva pre slovenských občanov tým, že rozširuje možnosti prepustenia zo štátneho zväzku v prípade nadobudnutia cudzieho štátneho občianstva na vlastnú žiadosť. Štátne

občianstvo sa stráca dňom, kedy je na základe výslovného prejavu vôle dobrovoľne nadobudnuté cudzie štátne občianstvo. Strata občianstva znamená aj stratu štátnozamestnaneckého vzťahu, služobného pomeru alebo obdobného vzťahu, ktorý je podmienený štátnym občianstvom SR. Vo februári 2011 sa novozvolená vládna koalícia, ktorej členom je aj strana Most/Híd, zastupujúca maďarskú menšinu na Slovensku, bezúspešne pokúsila prostredníctvom poslaneckého návrhu problematickú právnu úpravu straty slovenského občianstva zmeniť.

MAĎARSKÝ ZÁKON O DVOJITOM OBČIANSTVE NIE JE SÍCE DOBRÝ, ALE JE TOLEROVATELNÝ

Maďarský zákon o dvojitom občianstve, založený na *ius sanguinis* (t.j. princíp práva krvi, kedy sa občianstvo získava po pokrvných predkoch prípadne osvojiteľoch) nie je v Európe ojedinelý. Napríklad taliansky zákon o občianstve dáva možnosť získať občianstvo príslušníkom talianskych diaspór, ak mali aspoň jedného predka, ktorý bol po 17. marci 1967 talianskym občanom. Talianske občianstvo tak môže získať napríklad aj Kanadan, ktorý celý svoj život Taliansko nenavštívil, nemá k nemu žiadnu „emocionálnu alebo inú väzbu“ a taliančinu neovláda. Aj takíto talianski občania majú volebné právo a aj právo zúčastňovať sa na talianskych voľbách v mieste ich bydliska prostredníctvom pošty.

Maďarský zákon o občianstve nie je ideálny, najmä pre jeho nacionalistické motívy. Nie je dobrý ani s ohľadom na napäté politické vzťahy a situáciu maďarských menšín v susedných krajinách. Jeho prijatie mali predchádzať bilaterálne rokovania a dohody so štátmi, v ktorých žijú početné maďarské menšiny. Napriek tomu si myslím, že je akceptovateľný ako forma symbolickej politiky a uznania istej formy prináležania k materskej krajine. Praktický zmysel má najmä pre tie maďarské menšiny, ktoré žijú v štátoch, ktoré nie sú členskými štátmi EÚ.

NEBEZPEČNÁ HYSTERICKÁ REAKCIA SLOVENSKA A TRÁPNA POLITICKÁ FRAŠKA

Slovenská reakcia na maďarský zákon o občianstve akceptovateľná nie je. V prvom rade je otázne, či je takáto zmena zákona o občianstve v súlade s čl. 5 Ústavy SR, podľa ktorej nikomu nemožno odňať občianstvo SR proti jeho vôli. Bolo by zaujímavé sledovať, ako by sa Ústavný súd v prípadnom podaní vysporiadal s otázkou, či možno považovať podanie žiadosti o občianstvo cudzieho štátu aj za prejav slobodnej vôle byť prepustený zo štátneho zväzku SR. A či novela nepôsobí retroaktívne tým, že postihuje nielen tých, ktorí získali cudzie štátne občianstvo po dni účinnosti novely, t.j. po 17. júli 2010, ale aj tých, ktorí oň požiadali pred týmto dátumom. U tých bude asi ťažko platiť do-

mnienka, že prejavili slobodnú vôľu stratiť občianstvo SR, keď požiadali o občianstvo iného štátu, keďže v tom čase existovala právna úprava umožňujúca viacnásobné občianstvo.

Začiatkom 2011 bolo do NR SR predložených niekoľko noviel zákona o občianstve. Poslanec SMERu Róbert Fico spoločne s ďalšími opozičnými poslancami poslaneckým návrhom inicioval jej zmäkčenie. Fico, za ktorého vládnutia bola prijatá reštriktívna novela z roku 2010, navrhol, aby občianstvo SR nestratili tí, ktorí nadobudli cudzie štátne občianstvo štátu, v ktorom majú povolený, registrovaný alebo inak evidovaný pobyt najmenej šesť mesiacov. Ficovci by týmto návrhom ošetrili situáciu tých, ktorí dlhodobo žijú v krajinách, o ktorých občianstvo požiadali (Austrália, Kanada a pod.) a ktorí teraz najčastejšie o slovenské občianstvo prichádzajú. Ich návrh nemal dostatočnú podporu na to, aby bol posunutý do druhého čítania NR SR.

Poslanec strany Most/Híd Gábor Gál spoločne s ďalšími koalíčnými poslancami predložili poslanecký návrh, ktorý fakticky vracia do právneho stavu pred 17. júlom 2010. Obsahuje tiež niekoľko deklaratívnych klauzúl, ktorých cieľom je vymedziť pojem občianstva. Občianstvo je definované ako trvalý zväzok,

„je akceptovateľný ako forma symbolickej politiky a uznania istej formy prináležania k materskej krajine. Praktický zmysel má najmä pre tie maďarské menšiny, ktoré žijú v štátoch, ktoré nie sú členskými štátmi EÚ.“

na základe ktorého sa vytvárajú podmienky pre život každého občana bez rozdielu rasy, národnosti či náboženstva. Súčasne garantuje ľudské, občianske, kultúrne a hospodárske práva a poskytuje ochranu v zahraničí.

Zo strany občana zaväzuje dodržiavať ústavnosť a právny poriadok SR. Gálova novela tiež deklaruje, že neuznáva účinky udelenia občianstva cudzieho štátu občanovi SR, pokiaľ bolo udelené v rozpore s medzinárodným právom, obyčajom alebo všeobecne uznávanými zásadami, a občianstvo chápe najmä ako založené na silnejších väzbách medzi jednotlivcom a štátom, ktorý považuje za obvyklý pobyt jednotlivca. Aj keď možno diskutovať o tom, či takéto deklarácie majú okrem symbolickej roviny iný význam, návrh novely bol dôstojnou reakciou na maďarský zákon a nerobil z Maďarov žijúcich na Slovensku potenciálnych nepriateľov štátu.

Gál bol však donútený stiahnuť svoj návrh potom, čo k nemu predložil pozmeňovací návrh poslanec Igor Matovič z hnutia Obyčajní ľudia, zvolený na kandidátke vládnej strany Sloboda a solidarita. Matovič pozmenil Gálov návrh tak, že jeho výsledným znením by bola ešte reštriktívnejšia verzia Ficovho návrhu. Ficov návrh sprísňoval tým, že zdvojnásobil dĺžku trvalého alebo iného pobytu v krajine, v ktorej chce občan SR nadobudnúť občianstvo na 12 mesiacov. Matovičov pozmeňujúci návrh bol schválený v druhom čítaní NR SR aj vďaka tomu, že zaň okrem ďalších troch Obyčajných ľudí hlasoval aj poslanec Radoslav Procházka z Kresťanskodemokratického hnutia a ďalších 13 poslancov vládnej koalície sa zdržalo hlasovania. Gál bol donútený stiahnuť svoj návrh z rokovania NR SR.

OBČIANSTVO JE PODMIENKOU PLNOHODNOTNÉHO ŽIVOTA NA SLOVENSKU

Garancia slovenského občianstva pre príslušníkov menšín je podmienkou ich plnohodnotného života v SR a uznania, okrem iných, aj menšinových práv. Zmluva s Československom z roku 1919 podmieňovala uznanie novovzniknutého štátu práve zaručením toho, že príslušníci

početnej nemeckej a maďarskej menšiny, ktoré vznikli prekreslením geopolitickej mapy regiónu, budú mať zaručené občianstvo ČSR spolu s menšinovými právami a ochranou pred diskrimináciou. Ficova novela z mája 2010 veľmi efektívne napomohla maďarskému premiérovi Viktorovi Orbánovi v tom, aby si v záujme získavania politickej moci v Maďarsku urobil z maďarských menšín v susediacich štátoch svojich rukojemníkov.

Domnievam sa, že reakciu SR malo byť ignorovanie maďarského zákona a nie sprísnenie slovenského zákona o občianstve. Nie je tiež zrejmé, prečo by sa SR mala obávať toho, že zahraniční maďarskí občania by mohli časom spolu s občianstvom získať aj volebné právo v Maďarsku. Takýto vývoj by mal byť predsa obavou pre obyvateľov Maďarska, o ktorých osude by spolurozhodovali tí, ktorí v ich politickej komunite nežijú a nenesú dôsledky svojich politických volieb.

SR SPRÍSNILO UŽ SVOJ SKORO NAJPRÍSNEJŠÍ ZÁKON

V emocionálne nabitej debatae o dvojtom občianstve sa však zabúda na to, že náš zákon už spreď mája 2010 patril medzi najprísnejšie normy v Európe. V roku 2007 bol bez akejkoľvek spoločenskej diskusie novelizovaný tak, že zvýšil podmienku dĺžky trvalého pobytu potrebného na získanie občianstva naturalizáciou z pôvodných piatich na osem rokov. Súčasne zaviedol podmienku znalosti slovenského jazyka a slovenských reálií, ktorá svojou nejasnosťou vytvára priestor pre korupciu. Tiež indikuje, že podmienkou získania plnohodnotného politického členstva je značná miera kultúrnej a jazykovej asimilácie.

Zákon o občianstve SR je problematický, lebo vychádza z mýtu, že niektorí len z dôvodu svojej etnickej či národnej odlišnosti sú automaticky ohrozením Slovenska. Cudzinci sú spájaní s terorizmom a sú konštruovaní ako fyzická hrozba pre Slovákov. Ich šance na nadobudnutie občianstva sú minimálne, aj to iba v prípade, ak sa asimilujú a stanú sa rovnakými ako „väčšina“. Maďari sú zas vnímaní ako ohrozenie suverenity a integrity štátu, ktorí by sa po nadobudnutí maďarského občianstva stali automaticky nepriateľmi štátu. Takáto logika je krátkozraká a môže viesť k tomu, že Maďari či iné menšiny na Slovensku sa naozaj uchýlia k násilium. Ich legitímne požiadavky nebudú brané vážne, pokiaľ budú apelovať na princípy rovnosti či nediskriminácie, ale len vtedy, ak „splnia“ očakávanie o tom, že sú hrozbou. ■

GLOSÝ

NOVÁ RÓMSKA OBEC?!

DOMINIKA HRINÍKOVÁ

Dňa 21. februára 2011 informovala Monika Sinuová na webovej stránke Rómskej tlačovej agentúry o zámere starostky obce Spišský Štiavnik pani Kleinovej. Tá prišla s návrhom presídlenia obyvateľov rómskeho pôvodu do novej samosprávnej obce. Rómskej tlačovej agentúre o tom podal správu starosta obce Hranovnica Martin Benko, ktorého Kleinová oboznámila so svojím nápadom a chcela, aby sa na ňom okrem Spišského Štiavnika podieľala aj susedná obec Hranovnica. Benko s jej návrhom nesúhlasil.

V tomto kontexte sa vynára otázka, či je konanie starostky Kleinovej v súlade s Ústavou Slovenskej republiky. Tá totiž deklaruje, že Slovensko je demokratický štát, ktorý priznáva práva menšinám a etnickým skupinám. Pre mňa je nepochopiteľné, ako môže osoba, ktorá predstavuje výkonný orgán obce a zároveň ju aj zastupuje v mene jej obyvateľov, vysloviť takýto návrh. Počínanie pani starostky totiž predstavuje jasný pokus o segregáciu časti rómskej menšiny od nerómskeho obyvateľstva. Jediné, čo ma v tejto súvislosti napadá je, že je pre ňu pravdepodobne jednoduchšie zbaviť sa „problémovej etnickej skupiny“ vo svojom poli pôsobnosti, ako vyvíjať snahu a pokúsiť sa o obojsmerne obohacujúcu spoluprácu.

OPĀŤ ZATVÁRAME HRANICE: K NÁVRHU ZÁKONA O KONTROLE HRANÍC A POBYTE CUDZINCŮV

ZUZANA BARGEROVÁ

Vo februári 2011 bol do medzirezortného pripomienkového konania predložený návrh nového zákona o kontrole hraníc a pobyte cudzincov, ktorý pre Ministerstvo vnútra SR (MV SR) vypracoval Úrad hraničnej a cudzineckej polície (UHCP)¹. Zákon vzbudil na slovenské pomery značný záujem odbornej verejnosti, akademickej obce aj viacerých vládnych rezortov. Nejde o bezvýznamný právny predpis. Je významným nástrojom migračnej politiky štátu, upravuje viacero oblastí zásadných pre reguláciu zahraničnej migrácie, a má vplyv na to, či a ako bude migrácia štátnych príslušníkov tretích krajín meniť tvár a ekonomiku Slovenska do budúcnosti.

Predkladateľ zákona sa rozhodol zjednotiť právnu úpravu kontroly hraníc SR s predpisom upravujúcim vstup a pobyt cudzincov na území SR.² Prepojenie tém kontroly a ochrany hranice s oblasťou pobytov, ktorej posun k civilnejšej správe pobytovej agentúry sa predpokladal vytvorením osobitného Imigračného a naturalizačného úradu, podobné inštitucionálne riešenie ani nenaznačuje a z tohto dôvodu je možné hodnotiť ho skôr ako krok späť.

Za cieľ zákona sa považuje definovať a zaviesť do aplikačnej praxe nové inštitúty a pojmy, ktoré sú „nevyhnutné pre účinnú ochranu spoločnosti pred zvýšenou imigráciou“

Dôvodová správa k návrhu nového zákona vo svojej všeobecnej časti vyjadruje oficiálny postoj MV SR k zahraničnej migrácii, pričom vyslovene konštatuje, že Slovenská republika „naďalej ostáva tranzitnou krajinou rôznych

imigračných prúdov legálnych, ako aj nelegálnych migrantov smerujúcich do ekonomicky stabilnejších a príťažlivejších krajín Schengenského priestoru“.

Návrh nového zákona je oproti pôvodnému³ pomerne rozsiahly. Hlavnými cieľmi nového zákona je podľa predkladateľa skvalitniť mechanizmy riadenia migrácie a integrácie cudzincov, zjednotiť problematiku zabezpečovania kontroly hraníc s problematikou na úseku pobytu do jedného právneho predpisu, ako aj implementácia dvoch smerníc-smernice o modrých kartách EÚ a smernice, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov.⁴

Z dôvodovej správy k návrhu zákona ďalej vyplýva, že za cieľ zákona sa považuje definovať a zaviesť do aplikačnej praxe nové inštitúty a pojmy, ktoré sú „**nevyhnutné pre účinnú ochranu spoločnosti pred zvýšenou imigráciou**, neoprávneným prekročením vonkajšej hranice a neoprávneným pobytom cudzincov nielen na území Slovenskej republiky, ale aj v celom Schengenskom priestore, podieľať sa na vytváraní priestoru

- 1 Znenie pripomienok CVEK k návrhu zákona je dostupné na: http://cvek.sk/uploaded/files/CVEK_pripomienky_zakon_pobyt_cudzincov.pdf
- 2 Súčasne platný zákon č. 477/2003 Z. z. o ochrane štátnej hranice a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- 3 Súčasne platný zákon č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- 4 Smernica Rady 2009/52/ES z 18. júna 2009, ktorou sa stanovujú minimálne normy pre sankcie a opatrenia voči zamestnávateľom štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí sa neoprávnene zdržiavajú na území členských štátov.

slobody, bezpečnosti a spravodlivosti prijatím účinných opatrení zameraných na reguláciu legálnej a nelegálnej imigrácie štátnych príslušníkov tretích krajín.“ Z obsahu zákona, podobne ako zo znenia dôvodovej správy je zrejmé, že predkladateľ si uvedomuje, akým dôležitým a silným nástrojom riadenia migrácie tento zákon je. Využíva na to rôzne

„Bez ohľadu na demografický vývoj v Slovenskej republike alebo prípadné ekonomické záujmy krajiny, Slovenská republika imigráciu ako jav iba toleruje, pričom doposiaľ nepreskúmala a úprimne nedeklarovala snahu z prínosov migrácie ťažiť“

právne inštitúty: zavádza modrú kartu pre vysokokvalifikovaných migrantov a zároveň sprísňuje podmienky udelenia pobytu.

Počty štátnych príslušníkov tretích krajín s povolením na pobyt v SR sú v porovnaní so susednými krajinami v našom regióne výrazne nižšie⁵, preto nie je zrejmé, na základe akého dôvodu si regularizácia imigrácie vyžaduje natoľko prísne opatrenia a ochranu pred „zvýšenou imigráciou“, ako nastavuje tento návrh.

5 Vychádzajúc z oficiálnych štatistík UHCP sprístupnených na stránke www.minv.sk/?roccenky

Počty štátnych príslušníkov tretích krajín v pomere k celkovej populácii SR v súčasnosti nepresahujú cca. 0,4%, pričom samotná dôvodová správa vo svojej všeobecnej časti konštatuje, že Slovenská republika ostáva tranzitnou krajinou.

Hoci ciele deklarované v dôvodovej správe k návrhu zákona sú legitímne, z obsahu zákona a jazyka, ktorý používa, sa môže zdať, že predkladateľovi ide o minimalizovanie imigrácie štátnych príslušníkov tretích krajín ako „nežiaduceho“ a rizikového javu. Z tohto hľadiska Slovensko možnosť prijať moderný nástroj integračnej a imigračnej politiky nevyužilo.

Z uvedeného je zrejmé, že bez ohľadu na demografický vývoj v Slovenskej republike alebo prípadné ekonomické záujmy krajiny, Slovenská republika imigráciu ako jav iba toleruje, pričom doposiaľ nepreskúmala a úprimne nedeklarovala snahu z prínosov migrácie ťažiť, resp. zohľadniť potreby pracovného trhu alebo slobodné rozhodnutie migrantov usadiť sa na našom území a nájsť tu nový domov. Veľkým nedostatkom je, že doposiaľ nebola sformulovaná oficiálna migračná doktrína Slovenskej republiky, na základe ktorej by sa vytvorili nástroje slúžiace na presne definované účely. V súčasnosti sa na pôde Ministerstva vnútra pripravuje dokument Konceptcia migračnej politiky, ktorá by mohla v budúcnosti takýto základný kameň predstavovať. ■

MÔŽE NÁM ŠTÁT DIKTOVAŤ, KDE A AKÚ REČ POUŽÍVAŤ?

JARMILA LAJČÁKOVÁ

Vymedzovanie sféry, kedy sa má používať aký jazyk bolo predmetom politickej diskusie a legislatívnych zmien aj koncom roku 2010 a začiatkom 2011. Novelu zákona o štátnom jazyku pripravila súčasná vládna koalícia najmä s cieľom zjemniť jeho reštriktívne znenie v zmysle novely z roku 2009 prijatej počas vlády Róberta Fica. Podpredseda vlády pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť Rudolf Chmel koncom roka 2010 predstavil návrh novely zákona o používaní jazykov menšín.

POTREBUJEME ZÁKON O ŠTÁTNOM JAZYKU?

Zákon o štátnom jazyku upravuje *povinnosť* používať slovenský jazyk v široko definovanej verejnej a čiastočne aj v súkromnej sfére. Zákon o štátnom jazyku upravuje používanie slovenčiny v tzv. úradnom styku, kam spadajú aj také oblasti, akou je vedenie agendy cirkví a náboženských spoločností určenej pre verejnosť, hraničiacej so zásahmi do náboženských slobôd. Zákon o štátnom jazyku prikazuje jeho používanie aj v oblasti geografických názvov v školstve a ďalších oblastiach verejného styku, akými je napríklad televízne a rozhlasové vysielanie, tlač a priebeh kultúrnych podujatí. Štátny jazyk sa ďalej musí používať aj v „ostatných oblastiach“ verejného styku, akými sú napr. vedenie finančnej a technickej dokumentácie súkromných organizácií, stanov spolkov, združení, používanie slovenčiny v reklamách, či na označenie výrobkov. Zákon reguluje aj také situácie, ktoré nepatria do verejnej sféry a akými sú napríklad aj rozhovor medzi pacientom a lekárom, a to podľa toho, či sa takáto pre štát „významná“ komunikácia uskutočňuje na území obce, kde sa používajú aj jazyky menšín alebo nie. Nerozhoduje teda to, či si pacient s lekárom porozumejú. Myslím, že takáto zdravému rozumu odporujúca regulácia je len jednou z množstva oblastí, ktoré by sa mali v zákone zmeniť.

Zásadná otázka však je, či by nám štát mal vôbec diktovať to, ako (a kedy) akú reč môžeme používať? Potrebuje Slovensko takýto zákon? Zákon o štátnom jazyku „chráni“ jazyk väčšiny. Prečo ho treba chrániť, resp. pred kým zákon chráni jazyk, ktorý je materinským jazykom

väčšiny obyvateľov Slovenska? Ak by na Slovensku nežili menšiny, bolo by potrebné slovenčinu pred niekým chrániť? Zrejme nie. Domnievam sa totiž, že zákon chráni etnických Slovákov pred menšinami, najmä Maďarmi a údajnou „maďarizáciou“. Pri každom sčítaní obyvateľov sa pritom počet osôb hlásiacich sa k maďarskej národnostnej menšine znižuje.

Zákon o štátnom jazyku teda vo svojich dôsledkoch nechráni väčšinu. Myslím, že ju môže skôr obťažovať tým, že jej diktuje ako komunikovať. Oveľa problematickejšie však je, že v praxi podporuje asimiláciu menšín. Schopnosť menšín udržiavať si vlastnú jazykovú identitu je nižšia, ako je tomu u početnejšej a ekonomicky, politicky a sociálne silnejšej väčšiny. Možnosti zachovania si materinského jazyka sú pre menšiny výrazne oklieštené asimilačným tlakom zákona o štátnom jazyku. Národnostné školy majú napríklad *povinnosť* viesť (doposiaľ v nešpecifikovanom rozsahu) školskú dokumentáciu v štátnom jazyku, pričom majú len *možnosť* ju viesť v menšinovom jazyku. Keďže takáto pomerne násilná bilingvalizácia prostredníctvom zákona o štátnom jazyku je časovo aj finančne náročná, môžeme očakávať, že časom to niektoré z národnostných škôl jednoducho vzdajú. Stanú sa bilingválnymi a následne slovenskými školami.

„Pomerne násilná bilingvalizácia národnostných škôl prostredníctvom zákona o štátnom jazyku je časovo aj finančne náročná, takže môžeme očakávať, že časom to niektoré z národnostných škôl jednoducho vzdajú.“

Súčasná vládna koalícia zatiaľ nenašla odvahu zrušiť zákon o štátnom jazyku. Pokúsila sa ho zjemniť v novele schválenej parlamentom 9. decembra 2010. Novela mierne zúžila priestor, kde má byť štátny jazyk používaný (vynechané boli napr. oblasť dopravy, pôšt, telekomunikácií, hasičských jednotiek, niektoré aspekty vedenia školskej dokumentácie na menšinových školách). Novela bola však neúspešná vo viacerých ohľadoch. Nevyriešila množstvo skutočne zásadných problémov.

Napríklad jednoznačne neujasnila to, že týmto zákonom nemožno obmedziť výkon menšinových jazykových práv. Nezabavila menšiny povinnosti niest' privysoké bremeno udržiavania materinského jazyka, aké predstavuje napríklad povinnosť titulok či repríz v štátnom jazyku pri vysielaní pre národnostné menšiny. Televízne a rozhlasové vysielanie v jazykoch národnostných menšín je nepomerne drahšie, čo predstavuje prekážku najmä pre menšie súkromné masmédiá. Nezabavila ani možnosti uvalenia sankcií - pokút za porušenie takejto inak neopodstatnenej právnej normy. Nepodpísanie novely prezidentom z dôvodu, že by mali byť pokuty za porušenie zákona uložené vždy, keďže novela dáva len fakultatívnu možnosť ich uloženia, je natoľko absurdné, že nestojí ani za komentár. Parlament s prezidentom v tomto ohľade neúhlasil a opätovne schválil novelu vo februári 2011.

NOVELA ZÁKONA O POUŽÍVANÍ JAZYKOV MENŠÍN (NE)CHRÁNI PRED ZÁKONOM O ŠTÁTNOM JAZYKU

Keďže menšiny majú výrazne sťažené podmienky na udržiavanie si svojich materinských jazykov, medzinárodné právo zakotvuje štátom povinnosť legislatívne chrániť ich používanie, to znamená zákonom

„Zníženie hranice používania menšinových jazykov by bolo historickým úspechom, keďže s 20 percentnou hranicou menšiny u nás zatiaľ neúspešne zápasia od prvej ČSR.“

zaručiť právo, t.j. možnosť na ich používanie; medzinárodné právo však neukladá, aby štáty uložili povinnosť svojim obyvateľom používať oficiálny alebo štátny jazyk. Zákon o používaní menšinových jazykov z roku 1999 bol v mnohých ohľadoch nedostatočný. Napríklad neupravoval

právo na používanie materinského jazyka v trestnom konaní. Súčasne zákon o štátnom jazyku spoločne s inými právnymi predpismi výrazne obmedzoval používanie jazykov menšín.

Novela zákona o používaní jazykov menšín predstavená Rudolfom Chmelom v novembri 2010 a predložená do medzirezortného pripomienkového konania vo februári 2011 je svojím spôsobom aj formou ochrany voči zákonu o štátnom jazyku. Novela zákona o používaní menšinových jazykov dokonca kopíruje zákon o štátnom jazyku v tom, že obsahuje sankcie za jeho porušenie. Jazyky národnostných menšín sú definované ako tie, ktoré tradične používajú občania s iným ako slovenským materinským jazykom. Sledujúc záväzky vyplývajúce z medzinárodného práva, návrh novely ďalej prehľbuje a zefektívňuje jazykové práva menšín. Umožňuje napríklad uskutočniť podanie orgánom verejnej správy v jazyku menšín nielen v písomnej, ale aj elektronickej alebo ústnej forme. Novela sa tiež snaží odstraňovať tzv. územné jazykové rezervácie, ktoré sú tiež v rozpore s medzinárodným právom. Dáva totiž možnosť komunikácie s orgánmi verejnej správy v jazyku národnostných menšín aj v obciach, kde pomer občanov patriacich k menšinám nedosahuje požadované kvórum (15%) a to za predpokladu, že s tým zamestnanci orgánu verejnej správy a ďalšie strany zúčastnené v konaní súhlasia. Otázka kvóra resp. potrebného podielu občanov patriacich k menšinám na to, aby sa mohol v obci úradne používať popri slovenčine aj jazyk menšín, spôsobila snáď najviac rozruchu a verejnej diskusie. Pôvodný Chmelov návrh z novembra 2010 znižoval existujúcu 20 percentnú hranicu na 10 percent. Po dosiahnutí politického kompromisu vládnych strán bola táto hranica zvýšená na 15 percent a takýto návrh bol predložený vo februári 2011 do medzirezortného pripomienkového konania a následne schválený vládou. Ak sa podarí presadiť v parlamente zníženie hranice, štát pomôže zachovať si svoju jazykovú identitu najmä menej početným a teritoriálne nekoncentrovaným národnostným menšinám. Zníženie hranice by bolo historickým úspechom, keďže s 20 percentnou hranicou menšiny u nás zatiaľ neúspešne zápasia od prvej ČSR. Otázkou však je, do akej miery bude zákon chrániaci menšinové jazyky efektívny, pokiaľ nebude jednoznačné, že má takáto právna norma prednosť pred ustanoveniami zákona o štátnom jazyku a pokiaľ vôbec takýto reštriktívny zákon bude na Slovensku platiť. ■

KONCEPCIA INTEGRÁCIE CUDZINCŮV V SR – NEJASNÉ CIELE, NEJASNÉ VÝSLEDKY

ALENA CHUDŽÍKOVÁ

Vo februári 2011 prebehlo medzirezortné pripomienkové konanie k Súhrnnej správe o plnení opatrení vyplývajúcich z Konceptie integrácie cudzincov v SR za rok 2010, ktorá bola spracovaná na základe odpočtu plnenia úloh rezortov dopravy, školstva, zdravotníctva, vnútra a práce. Svoje odpočty zaslali aj niektoré samosprávne kraje, Únia miest Slovenska a Štatistický úrad.

Koncepcia integrácie cudzincov v SR predstavuje jediný dokument, ktorý určuje legislatívne, organizačné, koncepcné a praktické opatrenia integračnej politiky, čím vytvára základný rámec pre koordináciu činností jednotlivých aktérov v oblasti integrácie cudzincov. Po zbežnom prečítaní Súhrnnej správy, by sa mohlo zdať, že integrácia cudzincov na Slovensku prebieha príkladne a bez najmenších problémov. Bližší pohľad však ponúka trochu inú perspektívu. Koncepcia stanovila množstvo cieľov, ktoré by sa postupne mali naplňovať. Vytváranie podmienok pre plnohodnotný život cudzincov v SR však zatiaľ zjavne nepatrí medzi priority tejto spoločnosti. Naplňovanie Konceptie integrácie je problematické z troch dôvodov.

NEJASNÉ CIELE „INTEGRÁCIE“

Prvým dôvodom je fakt, že integračná politika zrejme zostáva nejasným pojmom pre mnohé zodpovedné inštitúcie. Koncepcia definuje integráciu, a teda cieľ integračných politík, ako „približovanie právneho postavenia dlhodobého a legálne žijúcich cudzincov z tretích krajín na území SR k právnemu postaveniu občanov SR“¹. Zároveň sa deklaratívne hlási k integračnému modelu, ktorý predpokladá obojstranné prispôsobenie sa, teda adaptáciu nielen na strane migrantov, ale aj na strane prijímajúcej spoločnosti. Žiaľ, spôsob plnenia niektorých opatrení s integráciou cudzincov skutočne nemá veľa spoločného.

„Integračná politika zrejme zostáva nejasným pojmom pre mnohé zodpovedné inštitúcie“

Príkladom je výstava Maroko, ktorú jeden zo samosprávnych krajov uviedol ako naplňovanie opatrenia zameraného na zvyšovanie občianskej participácie migrantov na regionálnej a miestnej úrovni. Mnohé inštitúcie, najmä niektoré vyššie územné celky, sa od Konceptie integrácie dokonca dištancujú a vnímajú ju ako niečo, čo pre nich nie je záväzné. Samosprávam pravdepodobne nie je jasné, že proces integrácie konkrétnych cudzincov prebieha práve na lokálnej úrovni, v mestách a obciach. Akoby migrácia a integrácia boli len abstraktnými pojmami, za ktorými sa neskrývajú konkrétni ľudia.

NEPRIMERANÉ PRENÁŠANIE ZODPOVEDNOSTI ŠTÁTU NA MIMOVLÁDNY SEKTOR

Po druhé, štát je pri naplňaní integračnej politiky v neprimeranom rozsahu zastupovaný mimovládny sektorom, ktorý zabezpečuje opatrenia, akými sú napríklad vzdelávanie migrantov, pracovné či sociálne poradenstvo. Konkrétnym príkladom je opatrenie zamerané na poskytovanie podpory mestám a obciam pri realizácii programov sociálnej inklúzie a integračných programov pre cudzincov v oblas-

1 Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny, 2009. Koncepcia integrácie cudzincov v Slovenskej republike. [Online] Dostupné na <<http://www.employment.gov.sk/index.php?SMC=1&id=17423>> [Stiahnuté 14. marca 2011]

ti zabezpečovania primeraného bývania. Zodpovednými inštitúciami za naplnenie tohto opatrenia sú ministerstvo práce, ministerstvo do-
pravy a ministerstvo vnútra. Odpočet ministerstva vnútra však odka-
zuje výlučne na programy mi-
movládnych organizácií, ktoré
sú financované z Európskeho
integračného fondu alebo Eu-
rópskeho utečeneckého fon-
du. Nechcem tým naznačiť,
že by mimovládne organizácie
boli nepripravené alebo ne-
úspešné v realizácii takýchto
programov. Práve naopak.

*„Problémom pri takejto realizá-
cii opatrení integračnej politiky
je však nestabilita a častokrát
neudržateľnosť mnohých aktivít,
keďže nemajú stabilný zdroj
financovania.“*

Problémom pri takejto realizácii opatrení integračnej politiky je však
nestabilita a častokrát neudržateľnosť mnohých aktivít, keďže nemajú
stabilný zdroj financovania. To napríklad viedlo k tomu, že v súčasnosti
právne poradenstvo žiadateľom o azyl na západnom Slovensku posky-
tuje len jedna organizácia, ktorá má k dispozícii len jednu právničku.

NEMOŽNOSŤ HODNOTENIA INTEGRAČNEJ POLITIKY

Tretím dôvodom problematikosti naplnenia Koncepcie integrácie je
nemožnosť hodnotenia integrácie cudzincov. Štatistické dáta potrebne
na to, aby sme mohli povedať, ako sa cudzincom darí zaradiť sa napríklad
do pracovného procesu alebo zabezpečiť si adekvátne bývanie, v mno-
hých prípadoch neexistujú. Využívajú cudzinci dostatočne svoju kvalifiká-

ciu? Nepracujú viac hodín než domáce obyvateľstvo za rovnakú mzdu?

Bývajú v primeraných podmienkach za férové ceny? Vieme síce zistiť,
koľko a akých cudzincov na Slovensko prichádza, ale ich ďalší život už
akoby nikoho nezaujímal, kým sa neobjavia problémy. Je preto prakticky
nemožné zhodnotiť naplnenie cieľa integrácie, ktorý bol samotnou
Koncepciou stanovený ako približovanie postavenia cudzincov posta-
veniu občanov SR. Vytvorenie metodiky sledovania indikátorov inte-
grácie bolo pritom stanovené ako významné opatrenie, ktoré malo byť
naplnené do roka od prijatia Koncepcie, teda do mája 2010.

Celkovo možno zhodnotiť, že ciele a prostriedky integrácie cudzincov
zostávajú na Slovensku stále nejasné. Predovšetkým tu chýba systema-
tické zabezpečovanie mainstreamingu problematiky integrácie, ktoré
by malo byť koordinované jednou inštitúciou s jasnou
viziou cieľov a metód ich
dosahovania. Nedostatočná
komunikácia a koordinácia
činnosti jednotlivých aktérov,
ktorí často ani netušia, že
sú aktérmi integrácie, vedie
k zlyhávaniu spomínanej adaptácie na strane prijímajúcej spoločnos-
ti v zmysle nevytvárania podmienok na plnohodnotné podieľanie sa
cudzincov na živote spoločnosti. Zdá sa však, že slovenská populácia,
či politická reprezentácia nie je na vlastné zlyhanie citlivá tak, ako je
citlivá na zlyhanie „tých druhých“.

*„Vieme síce zistiť, koľko a akých
cudzincov na Slovensko prichá-
dza, ale ich ďalší život už akoby
nikoho nezaujímal, kým sa
neobjavia problémy.“*

„RÓMSKY PROBLÉM“ A KOMUNÁLNE VOĽBY 2010

TOMÁŠ HRUSTIČ

Slovenská ústava síce garantuje právo príslušníkov menšín rozhodovať
o veciach týkajúcich sa vlastných komunit, ale toto dôležité právo nie je
s výnimkou Rady vlády SR pre národnostné menšiny v praxi implemen-
tované. Filozofiou tohto práva

*„Podľa odhadov bolo v posled-
ných komunálnych voľbách
koncom roku 2010 zvolených
viac ako 330 rómskych poslan-
cov do obecných a mestských
zastupiteľstiev.“*

je aj myšlienka, že štát by mal
vytvoriť podmienky na to, aby
si menšina mohla efektívne
pomôcť sama a aby menšina
nebola len predmetom politik
väčšiny. Najdôležitejším spô-
sobom ako zabezpečiť partici-
páciu menšín v riadení svojich
vecí je prostredníctvom všeobecných volieb či už národných alebo ko-
munálnych. Vzhľadom na rozsah decentralizácie správy verejných vecí
a to najmä v kontexte marginalizovaných rómskych komunit sú kľúčovými
komunálne voľby. Akákoľvek zmena, ktorá by takýmto komunítam
pomohla zlepšiť životné podmienky je podmienená predovšetkým
prácou obcí.

Participáciu Rómov je dôležité vnímať nielen z pohľadu menšinových
práv a riešenia „problémov Rómov“, ale aj z pohľadu budovania plurali-
tnej spoločnosti, na ktorej riadení sa zúčastňujú všetci občania a čle-
novia spoločnosti. V obciach sú volení schopní aj neschopní kandidáti,
v obciach vládnu ľudia, ktorí majú záujem robiť v prospech občanov,
a tiež ľudia, ktorých motiváciou je čo najviac finančne zabezpečiť seba
a svoju rodinu.

Podľa odhadov bolo v posledných komunálnych voľbách koncom
roku 2010 zvolených viac ako 330 rómskych poslancov do obecných
a mestských zastupiteľstiev (oproti 220 poslancov zvolených v roku
2006). Stodvadsaťjeden týchto poslancov bolo zvolených na kandi-
dátke jednej z troch rómskych politických strán, no väčšia polovica
zvolených Rómov kandidovala za majoritné politické strany alebo
ako nezávislí. To môže byť náznakom vcelku pozitívneho trendu,
že na lokálnej úrovni majú rómski kandidáti potenciál byť začlenení
do štruktúr klasických politických strán a rozhodujú sa podľa svojich

politických preferencií, alebo osobných kontaktov na predstaviteľov
lokálnych štruktúr politických strán. Stúpajúci trend má aj počet
zvolených rómskych starostov. Oproti 19 zvoleným v roku 2006 bolo
minulý rok zvolených 28 starostov Rómov a jedna rómska starostka –
prvýkrát v histórii Slovenska.

KUPOVANIE HLASOV V RÓMSKYCH OSADÁCH

Nebudem zatiaľ hodnotiť, či komunálne voľby v roku 2010 predstavujú
pozitívny trend v participácii Rómov pri riešení problémov marginalizo-
vaných rómskych komunit. Napriek tomu si myslím, že výsledky volieb
predstavujú postupné zlepšenie politickej participácie Rómov. V tomto
kontexte by som sa však chcel sústrediť na dve kontroverzné témy, ktoré
sa spájali s poslednými voľbami 2010 v súvislosti s Rómskou menšinou.
Prvý okruh rozhorčenia širšej verejnosti vzbudil narastajúci trend kupo-
vania volebných hlasov v rómskych osadách. Druhá téma, ktorá sa obja-
vila v médiách až po voľbách súvisela so zvolenými rómskymi poslancami
a starostami, ktorí nie sú schopní zastávať svoje funkcie.

Kupovanie hlasov v rómskych osadách je fenomén, ktorý priamo ohro-
zuje demokratický princíp slobodných volieb, keďže je zrejmé, že viacerí
starostovia a poslanci boli zvolení vďaka manipulácii s voličmi a kupo-
vaním hlasov. Tento fenomén je však známy všade na svete
v komunitách koncentrova-
nej chudoby. Na Slovensku sa
koncentrovaná chudoba spája
prevažne s rómskymi osadami,
je preto logické, že predmetom
kupovania hlasov sa u nás najčastejšie (nie však nevyhnutne) stávajú
Rómovia z osád. Zaujímavé však je, že hnev verejnosti je nasmerovaný
práve na Rómov, ktorí svoj hlas vo voľbách predali.

*„Kupovanie hlasov je fenomén,
ktorý priamo ohrozuje demo-
kratický princíp slobodných
volieb“*

Prvoradým vinníkom v očiach verejnosti sa nestávajú politici, ktorí zne-
užívajú katastrofálnu chudobu, ale Rómovia, pre ktorých sú peniaze
za voľby (v lokálnych voľbách sa v niektorých lokalitách za jeden hlas
platilo vraj až 20 Euro) pomerne jednoznačným riešením, ako zbaviť

svoje deti na čas hladu. Ak si však spomenieme na prípad kupovania hlasov z Petržalky spred niekoľkých rokov, nikto tak vehementne nehádzal vinu na tých ľudí, ktorí svoj hlas predali za hriankovač či iný výrobok. Cieľom kritiky bol v prvom rade konkrétny politik, ktorý sa k takýmto praktikám uchýlil. Avšak po komunálnych voľbách v roku 2010 napríklad v Levoči bolo plné mesto nenávisťných ohlasov nerómskej verejnosti, ktoré v prvom rade obviňovali miestnych Rómov a až v druhom slede tých kandidátov, ktorí hlasy údajne kupovali.

VZDELANIE NOVOZVOLENÝCH STAROSTOV A POSLANCOV

Krátko po voľbách sa rozpútala mediálna diskusia o nízkej vzdelanostnej úrovni zvolených rómskych starostov a poslancov, dokonca sa medializovali názory, že by mali byť nastavené vzdelanostné kritériá pre pozície starostov (komentátor SME Marián Leško), proti ktorým vystúpil na svojom blogu predseda ústavnoprávneho výboru NRSR, Radoslav Procházka¹. Zaujímavým faktom na tejto diskusii bolo práve to, že nízka vzdelanostná úroveň volených zástupcov bola vnímaná ako problém práve v súvislosti s Rómami. Z 29 rómskych starostov, ktorí boli zvolení minulý rok, bolo 13 opätovne zvolených, viacerí z nich dostali hlasy aj od nerómskych obyvateľov svojich obcí a v mnohých obciach s ich vedením panovala spokojnosť obyvateľov. Aj mnohí tí rómski starostovia, ktorí boli zvolení prvýkrát majú dobré predpoklady, aby svoje pozície zvládli – diaľkovo študujú na vysokej škole, navštevujú školenia, majú skúsenosti s vedením projektov, nehovoriac už vôbec o tom, že diplom nie je žiadnou zárukou na kvalitné vedenie obce. Taktiež sa v tejto súvislosti objavilo viacero podozrení, že rómski starostovia defraudujú verejné zdroje, niektoré obce pod ich vedením idú do nútenej správy. Nemusíme však ani uvádzať, že podobné problémy má množstvo ďal-

1 „Rovnosť v prístupe k základným právam je sine qua non legitímneho štátu a spoločnosť, ktorá na tento princíp v mene efektivity rezignuje, zaslúžene zdegeneruje na tyranii“. <http://radoslavprochazka.blog.sme.sk/c/252389/Negramotni-do-plinu.html#ixzz1GSsmv2lr>

ších obcí, či už je ich zastupiteľstvo slovenské, maďarské, alebo rusínske. Nikto sa nepozastavoval nad vzdelanostnou úrovňou nerómskych starostov, hoci je pravdepodobné, že aj medzi nimi je relatívne vysoké percento bez adekvátneho vzdelania.

KONŠTRUOVANIE „RÓMSKEHO PROBLÉMU“ A KOMUNÁLNE VOĽBY

Nech máme na vzdelanostné kritériá pre volených zástupcov akékoľvek názory, diskusia o nich môže byť legitímna. Myslím si, že diskusia o kupovaní hlasov rovnako ako aj o vzdelanostnej úrovni kandidátov je ovplyvnená tým, že „rómska otázka“, „rómsky problém“, „rómska problematika“ sa spájajú s prídavnými menami ako „neriešiteľná“, „pálčivý“, „dlhodobý“, „katastrofálna“, a tieto koncepty sú šírené negatívnym mediálnym obrazom, ktorý prestupuje všetkými vrstvami spoločnosti a týka sa všetkých aspektov života a prirodzene presakuje aj do politickej participácie. V prípade kupovania rómskych hlasov je väčšinou hnev verejnosti už dopredu bez rozmyslu a poznania kontextu danej situácie smerovaný na Rómov. V prípade hodnotenia vzdelanostnej úrovne kandidátov sa diskusia tiež obmedzila len na rómskych kandidátov, respektíve bola vyvolaná predpokladanou neschopnosťou rómskych poslancov a starostov viesť svoje obce.

V tomto kontexte čaká Slovensko ešte dlhá cesta, kým budeme mať na Slovensku viac obcí ako napríklad Veľký Grob², kde rómska etnicita novozvoleného starostu nie je vôbec podstatná. ■

2 „Štyridsaťsedemročný Viliam Rigo vyhral v dedine, kde žije Rómov iba zopár desiatok. Nie som atrakcia, ktorú by ľudia volili preto, že som Róm. Naopak, to vám úspech na Slovensku určite neprinesie, hovorí Rigo.“ <http://www.sme.sk/c/5665478/dedinu-ziskal-rom-kulturista.html#ixzz1GSsz0ZUc>

GLOSÝ

BERTE SI Z NÁS PRÍKLAD

ALENA CHUDŽÍKOVÁ

Minister vnútra oznámil, že Slovensko ponúklo Malte pomoc pri riešení situácie s extrémne vysokými počtami žiadateľov o azyl prichádzajúcich zo severoafrických krajín, pričom toto gesto označil za 'nielen symbolické'. Zaujímavé je, že podľa ministra by Slovensko malo ísť v oblasti azylovej politiky príkladom ostatným krajinám EÚ. Tu treba dodať, že Slovensko čelí dlhodobej kritike za nízke počty udelených azylů.¹ V prípade prijatia desiatich žiadateľov o azyl z Malty, a tiež v zdôvodnení tohto kroku sa veľmi explicitne prejavuje súčasné smerovanie Slovenska nielen v oblasti azylovej politiky, ale v celkovom postoji Slovenska k menšinám a cudzincom, kde bezpečnosť je stále výraznejším kritériom. Minister totiž toto rozhodnutie zdôvodnil tým, že „pôjde prioritne o rodiny, vzdelané, bez akéhokoľvek bezpečnostného rizika pre Slovensko.“ Ministerstvo na jednej strane argumentuje princípmi solidarity a kritizuje ostatné členské štáty, že neprijímajú viac žiadateľov o azyl z Malty, no na strane druhej kritizuje Taliansko za to, že plánuje vydávať žiadateľom o azyl dočasné schengenské víza, aby mohli cestovať do iných krajín EÚ. V prípade žiadateľov o azyl z Taliansku už teda princípy solidarity zjavne neplatia. V Taliansku totiž podľa ministra nejde o utečencov, ale o „ekonomických migrantov z Tuniska, (...) o problém v obmedzenej lokalite“, ktorý sa zjavne netýka ostatných členských štátov, akoby cieľovou krajinou týchto utečencov bolo Taliansko. To, že ide o ekonomických migrantov pritom tiež nie je nijak podložené. Tak na Malte, ako aj v Taliansku ide o severoafrických žiadateľov o azyl, obidve krajiny sa snažia riešiť emergentnú situáciu s vysokými počtami žiadateľov o azyl, ktorí prichádzajú z nepokojných regiónov, ale podľa ministra si Malta zaslúži, aby s ňou zvyšok Európy bol solidárny, pričom Taliansko nespĺňa akési záhadné kritériá. Sme teda selektívne solidárni len s tými, ktorí majú doktorát či profesúru a žijú usporiadaným rodinným životom?

1 <http://www.amnesty.org/en/region/slovak-republic/report-2008>
<http://spectator.sme.sk/articles/view/17224/1/>

MENŠINOVÁ POLITIKA NA SLOVENSKU

kritický štvrťročník

Centrum pre výskum etnicity a kultúry
Klariská 14, 811 03 Bratislava
tel.: (+421 2) 54 63 06 77
e-mail: info@cvek.sk, www.cvek.sk

Šéfredaktorka: Jarmila Lajčáková
Asistentka šéfredaktorky: Alena Chudžíková

Jarmila Lajčáková a Alena Chudžíková pôsobia v Centre pre výskum etnicity a kultúry ako výskumníčky.

Zuzana Bargerová je konzultantkou pre oblasť integrácie migrantov a pôsobí v CVEK-u a v Lige za ľudské práva.

Tomáš Hrustič pôsobí v NDI Slovakia.

Barbora Maťašová a Dominika Hriníková sú študentkami FSEV UK a pôsobia v CVEK-u ako stážistky.

Mediálny partner: SITA

Vychádza v rámci projektu Monitorovanie menšinovej politiky na Slovensku, ktorý podporil Think Tank Fund Open Society Foundation

NADÁCIA OTVORENEJ SPOLOČNOSTI
OPEN SOCIETY FOUNDATION

CVEK
centrum pre výskum
etnicity a kultúry

2011